

SCI-CONF.COM.UA

INTERNATIONAL SCIENTIFIC INNOVATIONS IN HUMAN LIFE

**PROCEEDINGS OF XI INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
MAY 11-13, 2022**

**MANCHESTER
2022**

INTERNATIONAL SCIENTIFIC INNOVATIONS IN HUMAN LIFE

Proceedings of XI International Scientific and Practical Conference

Manchester, United Kingdom

11-13 May 2022

Manchester, United Kingdom

2022

UDC 001.1

The 11th International scientific and practical conference “International scientific innovations in human life” (May 11-13, 2022) Cognum Publishing House, Manchester, United Kingdom. 2022. 810 p.

ISBN 978-92-9472-195-2

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // International scientific innovations in human life. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom. 2022. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/xi-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-international-scientific-innovations-in-human-life-11-13-maya-2022-goda-manchester-velikobritaniya-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: manchester@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2022 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2022 Cognum Publishing House ®

©2022 Authors of the articles

47.	<i>Цюцюра М. І., Єрукаєв А. В., Йовко М. М., Гончаренко Є. О.</i>	274
	ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПРОЕКТУВАННЯ СКЛАДНИХ СИСТЕМ У ВІТЧИЗНЯНІЙ БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ	
48.	<i>Чернявський Б., Смирнова А.</i>	282
	ПСИХОЛОГІЯ ВІЗУАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ САЙТІВ	
PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES		
49.	<i>Абылкасымова А. Е., Бижанова А. С.</i>	286
	МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ МАТЕМАТИКЕ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ	
50.	<i>Калайда О. Ф.</i>	292
	НОВІ КЛАСИ ІНТЕГРОВНИХ НЕПОВНИХ НЕЯВНИХ ЗВИЧАЙНИХ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ	
51.	<i>Калайда О. Ф.</i>	294
	ПРО ІНТЕРЛІНАЦІЇ ФУНКЦІЙ	
52.	<i>Масталиев Вагиф Юсиф оглы, Искандарова Улвия</i>	296
	О ЗАДАЧЕ ШТУРМА-ЛИУВИЛЛЯ В СЛУЧАЕ КОМПЛЕКСНОЙ ПЛОТНОСТИ	
GEOGRAPHICAL SCIENCES		
53.	<i>Байцар А. Л., Манько А. М.</i>	299
	НАЗВА «УКРАЇНА - ДЕРЖАВА (ЗЕМЛЯ) КОЗАКІВ» НА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КАРТАХ XVII СТ.	
54.	<i>Ванда І. В.</i>	309
	ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ВИТРАТ КРАЇН СВІТУ	
ASTRONOMY		
55.	<i>Vidmachenko A. P., Steklov A. F.</i>	318
	GEOLOGICAL ACTIVITY ON TITAN AND POSSIBLE VOLCANOES	
PEDAGOGICAL SCIENCES		
56.	<i>Fursenko T., Redziuk I.</i>	328
	TEACHING VOCABULARY TO ESL STUDENTS	
57.	<i>Liubchenko M., Mandrichenko O., Demydenko T.</i>	332
	FORMATION OF GEOMETROGRAPHIC SKILLS OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING	
58.	<i>Miroshnik L. V., Al-Gazo N. V., Batkina M. V.</i>	336
	THE ROLE OF MASS OPEN ONLINE COURSES IN HIGHER EDUCATION TRANSFORMATION	

GEOGRAPHICAL SCIENCES

УДК 911.52

НАЗВА «УКРАЇНА - ДЕРЖАВА (ЗЕМЛЯ) КОЗАКІВ» НА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КАРТАХ XVII СТ.

Байцар Андрій Любомирович

кандидат географічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
Львів, Україна

Манько Андрій Михайлович

кандидат географічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
Львів, Україна

Анотація. Розглянуто розвиток картографічних уявлень про Україну, як державу українських козаків у XVII ст. Проаналізовано погляди українських та закордонних дослідників, що вивчали це питання в різні періоди.

Постановка проблеми. У статті зроблено спробу вперше у вітчизняному географічному картознавстві дослідити проблему картографування території Української козацької держави, визначити її межі в XVII ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Козаччина — одна з героїчних і найславетніших сторінок багатовікової української історії. Понад двісті років — з середини XVI ст. і до останньої чверті XVIII ст. — козацтво було рушійною силою поступу України, вкарбувало слід у її визвольні змагання, оборону від зовнішніх ворогів, розбудову держави, культурний прогрес. Українське козацтво, як вільне військово-промислове об'єднання сформувалося з усіх станів і прошарків тогочасного суспільства, насамперед селянства, на права і свободу якого посягала польська шляхта, тому увібрало в себе

волелюбні риси українського національного характеру. Утворивши свою козацьку християнську республіку на низу Дніпра, за порогами, козаки вважали основним своїм завданням боротьбу з турецько-татарською агресією, а згодом, з кінця XVI ст., починаються козацьке селянські повстання і тривалі війни проти польсько-шляхетського панування на Україні, що завершилися народно-визвольною війною 1648-1654 рр. під керівництвом Богдана Хмельницького.

Козацькій Україні значну увагу приділяли десятки провідних українських вчених, зокрема, Т. Чухліб, О. Гуржій та ін.

Значний внесок у розвиток українського картознавства зробили В. Кордт [9, 10, 11], С. Шелухін [16, 17], М. Вавричин, Я. Дашкевич, У. Кришталович [3], Р. Сосса [13, 14, 15], К. Галушко [4], А. Байцар [1, 2], та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження.

З появою козацтва Середня Наддніпрянина, де гуртувалися козаки, дістала назву *козацьких україн*, що зображено в українському фольклорі: наприклад, у народній пісні: «Ой по горах, по долинах, По *козацьких україн*х Сив голубонько літає, Собі пароньки шукає». В період національно-визвольної війни українців проти Речі Посполитої під проводом Богдана Хмельницького (1648-1654) *Україною* називалися не тільки Запоріжжя, а вже всю Наддніпрянину. З цього часу під *Україною* стали розуміти цілу країну (державу). Згодом ця назва поширилася й на інші східноукраїнські землі (зокрема, на Слобожанщину, яка деякий час мала офіційну назву «Слободско-Украинская губерния», що існувала у 1765–1780 та 1797–1835 роках). Західноукраїнські землі й далі називалися Руссю, але поступово назва *Україна* поширилася й на них і стала спільною для всієї української етнічної території. Після впровадження Г. Бопланом назви Україна в європейську географію, вона на тривалий час закріплюється у свідомості європейців як “країна (земля) козаків”. Українські козаки вважалися своєю частиною “руського народу”.

З XVII ст. у часи розвитку Козаччини назва Україна стає географічною назвою, спершу для Центральноукраїнських земель (Південної Київщини й Південної Брацлавщини), а в часи визвольних змагань Богдана Хмельницького і

для Західної України та всієї української етнічної території. Привертає увагу, що європейські картографи в цей період почали вживати термін «Україна» синонімічно політичному терміну «Країна» («PAYS»), підкреслюючи окремішність від Московії та Польщі і окремо вживали слово «Окраїна» в якості порубіжжя Московської держави..

15 лютого 1622 р. Гетьман Петро Сагайдачний, незадовго до своєї смерті, пише листа до польського короля Сигізмунда III Вази. Цей лист цікавий тим, що Сагайдачний в ньому кілька разів застосовує топонім **«Україна»**. **«Україну, власну, предковічну отчизну нашу»**. І також **«города українські»**, і вперше в офіційних листах які дійшли до нас застосовує словосполучення **«народ український»** [12].

I. Колимський у листі до Патріарха московського Філарета з 4 грудня 1622 р. (з Мгарського монастиря) скаржився, що «все zde на Украине, во пределе Киевском сотесняемся»[8].

У віднайдену в польських архівах перекладі турецького оригіналу Бучацького договору на польську мову у пункті 4 -му стверджується: **"УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ З ДАВНІМИ КОРДОНАМИ КОЗАКАМ ВІДДАТИ..."**. 20 жовтня 1672 р. між Османською імперією і Річчю Посполитою у м. Бучач на Тернопільщині було укладено мирний договір. На боці турецької сторони взяли участь представники гетьмана Петра Дорошенка. Стосовно українських земель Брацлавщини та Правобережної Київщини, де існував козацький устрій, вперше на міжнародно-правовому рівні вживався термін «Українська держава» (Ukrainskie Panstwo). Козацька старшина під час польсько-турецької комісії вимагала включити до Бучацького договору пункт щодо встановлення західного кордону Української держави по річках Горинь (прит. Прип'яті, бас. Дніпра) і Лабунь [6, 7].

Король Речі Посполитої Ян II Казимир у своїх універсалах неодноразово уживав поняття **«Україна»** та **«Українний»**. Наприклад, його універсал від 31. III. 1667 р. адресувався **«генералу і коменданту фортець наших Українних»** Стахурському, якому наказувалося, **«усіляко захист України обмислити»**

(Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею. – Т. VI. – Санкт-Петербург, 1869. – С. 210) [6, 7].

В тій же Націон. Бібліотеці (Париж. – А. Б.) зберігаються дві географічні карти: одна з **1641 року**, перевидана в Римі в 1678 р., а друга з 1657 р., перевидана в Римі в 1688 році. Авторами їх були італійські географи: першої Сансоне (французький географ та картограф Нікола Сансон. – А. Б.), а другої Корнетті. На обох картах територія України має на собі надпис: «Ukraina o Paese de Cosacchi» (Україна або Земля Козаків). Ся територія займає обидва боки Дніпра з Волинею, Поліссям, Галичиною. Назви Русі або Росії — немає. Московію названо Московією [16, 17].

Отже, починаючи з карт Нікола Сансона (1641 р.) і аж до кінця XIX ст. Україна ототожнюється з козаками, як держава або країна козаків.

На європейських картах XVII-XIX ст. містяться написи: *Ukraine Pays des Cosaques* (Україна Країна Козаків), *Ukraine pays des Cosaques* (Україна земля (країна) Козаків), *VKRAINE ou PAYS DES COSAQUES* (Вкраїна, або Країна Козаків), *D'Ukraine ou Pays Des Cosaques* (Україна, або Країна Козаків), *Ukrajna o Paese de Cosacchj* (Україна, або Країна Козаків), *Vcriania o Paese de Cosacchj* (Вкраїна, або Країна Козаків) та інші.

Назва “**Ukraine Pays des Cosaques**” (Україна Земля (Країна) Козаків) проіснувала у французьких джерелах аж до кінця XVIII ст. Надалі відбулася ситуативна трансформація географічного позначення цього регіону просто слово “**Cosaques**” (Козаки), або “**Cosaques Zaporoski**” (Козаки Запорозькі).

1641 р. Нікола Сансон (Nicholas Sanson; 1600–1667), французький історик та картограф зробив великий внесок у картографування українських земель.

На мапі Нікола Сансона **1641 р.** позначені українські етнічні землі: Верхня Волинь (Alta Volinia), Низова Волинь (Bassa Volinia), Верхнє Поділля (Alta Podolia), Низове Поділля (Bassa Podolia). **Разом усі ці землі іменуються як Vcraina o Paese de Cosacchi (Вкраїна, або Земля (Країна) Козаків).**

1657 р. П. Корнетті. На карті італійського картографа П. Корнетті напис – **Ukrajna o Paese de Cosacchj (Україна Земля (Країна) Козаків).**

1665 р. Нікола Сансон. Карта «Tartarie Europeenne ou Petite Tartarie où sont les Tartares du Crim, ou de Perecop; de Nogais, d' Oczacow, et de Budziak. Dressée sur les Relations les plus Recentes. Par le S. Sanson fils Geographe ord.re du Roy. A Paris Chez Pierre Mariette, rue S. Jacques à l' Esperance Avec Privilege pour Vingt Ans 1665» (Тартарія Європейська, або Мала Тартарія, або Тартари, Крим, або Перекоп).

На карті позначені: **Ukraine Pays des Cosaques (Україна Земля (Країна) Козаків)**, Литва і Московське Царство. **Ця карта, схоже, встановила новий стандарт позначення Центральної України, включаючи правий і лівий берег Дніпра.** Формат – 40,5 × 51 см.

1672 р. Гійом Сансон та Юбер Жайо. Гійом Сансон (Guillaume Sanson; 1633–1703), французький картограф, син картографа Нікола Сансона.

1671 р. Юбер Жайо отримав виключне право на публікацію всіх карт Сансонів.

Центральне Правобережжя та Лівобережжя назване Україною, або Країною Козаків (Ukraine ou Pays des Cosaques); в межиріччі Інгульця (Ingulet Maly R.) і Дніпра позначене Дике поле (**Dzike Polie ou Campagnes Desertes et Inhabitées**).

1672 р. Юбер Жайо (Алексіс Юбер Жайо; Hubert Jaillot; 1632–1712), французький гравер, скульптор, видавець і картограф, упорядник кількох.

1678 р. Джакомо Кантеллі да Віньола (Giacomo Cantelli da Vignola; 1643–1695), італійський картограф та географ. Карта “Stati Della Corona Di Polonia Divisa nella sue Principali Provincie e Palatinati ...”. Видавець карти Джованні Джакомо де Россі, гравер Вінченцо Маріотті (Vincenzo Mariotti). Мапа видана у Римі. Формат 16,9 × 22,4 дюйма. **На карті напис – Ucraina o Paese de Cosacchj (Україна або Земля (Країна) Козаків).**

1678 р. Джованні Джакомо де Россі (Giovanni Giacomo De Rossi; 1627–1691 pp.), італійський видавець та картограф. Жив і працював у Римі. Видавництво карт розпочав з гравером Дж. Відманом (G. Widman).

Південна частина Луцького та Київське воєводства названі Україною, або Країною Козаків (Vcraina o Paese de Cosacchi), землі між гирлами Південного Бугу (Bog R.) і Дніпра — Диким полем (**Dzike Polie ouero Deserti**) Серед багатьох українських етнічних земель показано й Покуття (Pochutia) та Підляшшя (Polachia), що займає Більське воєводство (Palatinato di Bielsk).

1683 р. Вільям Беррі (William Berry; 1639–1718), англійський книгорозповсюджувач, географ та гравер видав у Лондоні карту “Poland Subdivided according to the Extent of its severall Palatinates... Dedicated To the most serene and most sacred majesty of Charles II...”. **Наддніпрянина (Правобережна та Лівобережна) показана як UKRAINE or the Counry of the COSAQUES (Україна Земля (Країна) Козаків).**

1684 р. Джакомо Кантеллі да Віньола видав ще одну карту із зображенням України – “TARTARIA D EVROPA | ouero PICCOLA TARTARIA | (Європейська Тартарія або Мала Тартарія...). Видавець карти Джованні Джакомо де Россі. Мапа видана у Римі. Формат – 16,5 × 22 дюйми, масштаб – 1:4 500 000.

Середня Наддніпрянина показана як Vcraina o Paese de Cosacchi di Zarogowa (Україна або Земля (Країна) Козаків Запорозьких). На схід від неї вказана “*Україна або Земля Козаків Донських, залежних від Московії*” (**Vcraina ouero Paese de Cosacchi Tanaiti Soggetti al Moscouita**). Карта – гравюра на міді, вигравіювана Франциском Дорія, перевидана Джованні Джакомо де Россі 1692 р. (атлас “Mercury Geografico”).

1684 р. Юбер Жайо. Карта “La Russie Blanche ou Moscovie divisee suivant l’Estendue des Royaumes, Duches, Principautes, Provinces et Peuples: qui sont presentement sous la Domination du Czar de la Russie, cognu sous le Nom de Grand Duc de Moscovie” (Біла Русь, або Московія...). Карта ця перероблена з мапи

Нікола Сансона (1648). Українські історико-географічні землі представлені Поділлям (Podolie), Чорною (Russie Noire), Волинню (Volhynie), Бессарабією (Bessarabie) з Тартарією Буджацькою (Tartares de Bvdziak). **Наддніпрянина (Правобережна та Лівобережна) показана як VKRAINE PAYS DES COSAQUES (Україна Земля (Країна) Козаків).** Написи VKRAINE та Volhynie на карті розміщені паралельно і займають одну територію. На півночі Лівобережжя подано межі Чернігівського (Duc de Czernihow) та Новгород-

1686 р. Джакомо Кантеллі да Віньола. Карта “Descriptione delli Principati della Moldavia, e Valachia tolta de Giacomo Cantelli da Vignola geografo del Serenissimo. Duca di Modena &c da un Esemplare trovato nel Gabinetto del Prencipe di Transilvania; data in Luce da Gio. Giac. de Rossi dalle sue stampe in Roma alla Pace con Priv. del S. P. 1686”. Мапа видана у Римі, формат – 42 × 54 см, масштаб – 1:1 740 000.

1688 р. Карта «Russia Bianca o Moscovia ...». Мапа видана у Римі, формат – 21,5 × 17,5 дюйма. Середня Наддніпрянина показана як **Vcraina o Paese de Cosacchj** (Україна або Земля (Країна) Козаків). На схід від Воронежчини виділена **Ocraina** (Окраїна). Землі Південної України – Piccola Tartaria (Мала Тартарія). На схід від Каспійського моря – Велика Тартарія (Parte Della Gran Tartaria).

1688 р. Вінченцо Марія Коронеллі (Vencenzo Maria Coronelli; 1650–1718), венеціанський історик та географ, генерал ордену міноритів. Карта – «Russia Bianca o Moscovia ...». Мапа видана у Римі, формат – 21,5 × 17,5 дюйма. **Середня Наддніпрянина показана як Vcraina o Paese de Cosacchj (Україна або Земля (Країна) Козаків).** На схід від Воронежчини виділена **Ocraina** (Окраїна). Землі Південної України – Piccola Tartaria (Мала Тартарія). На схід від Каспійського моря – Велика Тартарія (Parte Della Gran Tartaria).

1690 р. Карта «L'Asie selon les memoires les plus nouveaux dressée». **Правобережжя та Лівобережжя з Києвом позначені як VKRAINE ou PAYS DES COSAQUES (Україна або Земля (Країна) Козаків).** Назва **OKRAINA** (Окраїна) вжита стосовно Задоння й Рязанщини — московського порубіжжя.

Московська (MOSCOVIE) Окраїна до України не має жодного відношення, і, навпаки, Козацька Україна не визначається як чиясь окраїна чи креси (KRESY). Гравер карти – француз **Жан-Батист Нолен** (Jean-Baptiste Nolin; 1657–1708).

1694 р. Юбер Жайо. Карта “ESTATS DE LA COURONNE DE POLOGNE, PRÉSENTÉ A MONSEIGNEUR LE DUC DE BOURGOGNE. PAR SON TRES HUMBLE ET TRES OBEI/SANT SERVITEUR H. IAILLOT 1696”. Видавництво Амстердам. Масштаб бл. 1:2 300 000 Мова: французька та латинська.

Центральна Наддніпрянина (Право- і Лівобережна) названа Україною, або країною козаків (Ukraine ou Pays des Cosaques), у межиріччі Інгульця (Ingulet Maly Flu.) і Дніпра позначене Дике поле (Dzike Polie ou Campagnes Defertes et Inhabitées).

1695 р. Вінченцо Марія Коронеллі. Карта “Polonia parte Orientale”, видана у Венеції. **Правобережна та Лівобережна Україна позначені як UKRAINA PAESE COSACCHJ (Україна або Земля (Країна) Козаків).** На схід від Дніпра – Дике Поле (**Dzike Polie**). Позначено фортецю Кодак з написом, що її взяли козаки в 1648 р. На карті позначено **Чорний шлях**.

У період української визвольної війни, 1 жовтня 1648 р., після 4-х місячної облоги, Кодак був взятий за наказом Богдана Хмельницького (який за переказом влучно висловився на адресу цієї фортеці: «Manu facta manu distruo» («руками створене руками й руйнується»)) козацьким загоном під командуванням полковника Максима Нестеренка (за іншою версією — полковника Ніжинського полку Прокопа Шумейка) та перетворений на опорний пункт українського козацького війська.

1696 р. Юбер Жайо. Карта “Nova Imperii Turcarum ...” (Турецька імперія). Видавництво Париж, формат – 44 × 60 см. **Українські землі показано як UKRAINE OU PAYS DES COSAQUES (Україна Земля (Країна) козаків).**

Висновки. Хронологічно висвітлено основні картографічні твори вчених XVII ст., на яких міститься напис «Україна Земля (Країна) козаків». Зроблено опис багатьох історико-географічних карт.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Байцар А. Географія та картографія Винниківщини. Наукове видання / А. Л. Байцар. – Винники; Львів: ЗУКЦ, 2020. – 640 с.
2. Байцар А. УКРАЇНА ТА УКРАЇНЦІ НА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ КАРТАХ. Монографія / А. Л. Байцар. – Львів: ЗУКЦ, 2022. – 328 с.
3. Вавричин М. Україна на стародавніх картах (середина XVII – друга половина XVIII ст. / М. Вавричин, Я. Дашкевич, У. Кришталович // К.: ДНВП “Картографія”, 2009. – 224 с
4. Галушко К. Україна на карті Європи: Україна та українці у картографії від Античності до XX століття: науково-популярне видання / К. Галушко. – К., 2013. – 143 с.
5. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII-XVIII ст.: кордони, населення, право [Текст] / О. Гуржій. - К. : Основи, 1996. - 223 с.
6. Гуржій О., Чухліб Т. Історія козацтва. Держава - військо - битви [Текст] / О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. - К. : Арії, 2012. - 463 с.
7. Гуржій О., Чухліб Т. Козацька Україна. Боротьба за державу (XVI-XVII ст.). – К.: АРІЙ, 2020. – 368 с. – (Таємниці історії).
8. Наливайко Д. Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI-XVIII ст. / Д. С. Наливайко. – К. : Основи, 1998 . – 578 с.
9. Кордт В. А. Материалы по истории русской картографии / В.А. Кордт. – К., 1899. – Вып. 1: Карты всей России и южных ее областей до половины XVII в. – 15 с.; XXXII на 42 л. карт.
10. Кордт В. А. Материалы по истории русской картографии / В.А. Кордт. – К., 1910. – Вып. II: Карты всей России и Западных ее областей до конца XVII в. – 31 с.; XLV на 56 л. карт.
11. Кордт В. О. Матеріали до історії картографії України / В.О. Кордт. – К., 1931. – Ч. 1. – 198 с.

12. Максимович М. А. Собрание починений. К. 1876. Т. – 1. С. 373-374.
13. Сосса Р. І. Історія картографування території України. Від найдавніших часів до 1920 р. // Р.І. Сосса. – К. : Наук. думка, 2000. – 248 с.
14. Сосса Р. І. Історія картографування території України: підручник / Р.І. Сосса. – К. : Либідь, 2007. – 336 с.
15. Сосса Р. І. Картографування території України: історія, перспективи, наукові основи / Ростислав Сосса. – К. : Наук. думка, 2005. – 292 с., 56 іл.
16. Шелухин С. Назва України: з картами / С. Шелухин – Відень: тов. «Франко син і спілка», 1921. – 30 с.
17. Шелухин С. Україна – назва нашої землі з найдавніших часів [Текст] / Сергій Шелухин. – Репр. вид. кн. 1936/7 р. – Дрогобич: Бескид, 1992. – 249 с.